

Oponentský posudek bakalářské práce

Autor: Lukáš Matoška

Název: Sebevlastnictví, jeho adekvátnost a srovnání s autonomií

Jako téma své práce zvolil autor problém, který do novověké filosofie, a patrně do filosofie jako takové, vnesl John Lock. Tímto problémem je myšlenka, že primárním vlastnictvím osoby je ona sama. Osoba vlastní tedy především sebe samu. Je to myšlenka, která u Locka slouží jako východisko pro obhajobu soukromého vlastnictví: právo na vlastnění věcí je odvozeno ze sebevlastnictví osoby. V rámci současných diskusí slouží jako východisko pro rozvíjení argumentů v kontextu takových problémů, jako je právo žen na potrat či právo nemocných na eutanazii. Těmto dvěma problémovým okruhům se autor věnuje, byť mírně převažuje zaměření na problematiku potratu.

Nejprve upozorním na kladné stránky předložené práce. Autor zpracoval relativně rozsáhlý textový materiál, a učinil tak s kritickou distancí, ve které mu jde především o zvážení platnosti různých argumentačních strategií, pracujících tím či oním způsobem s myšlenkou sebevlastnictví osoby, a to v obou uvedených problémových kontextech. Autor tím názorně prokazuje schopnost promyšlené a do hloubky problému jdoucí argumentační analýzy. Práce je rovněž promyšleně a přehledně členěná. Přejechy mezi jednotlivými částmi jsou zdůvodněné, takže práce má charakter systematického celku. V závěru autor stručně a přesně shrne výsledky, k nimž v rámci svého zkoumání dospěl, a navíc k tomu připojí v pojmu sebevlastnické subjektivity jistou možnou perspektivu dalšího zkoumání. Některá místa považuji za velmi zdařilá. Jsou to převážně místa, na nichž autor předvede svou vlastní plauzibilní kritiku pojednávané argumentační strategie jejím domyšlením. Za dobrý interpretační a argumentačně-analytický prostředek považuji autorovo rozlišení statických a procesuálních teorií. Statické teorie, tj. takové teorie, které v rámci analýzy nějakého fenoménu nezohledňují jeho procesuální, dynamický charakter, nemohou pochopitelně ex definitione postihnout tento fenomén adekvátně. Autor toto rozlišení vhodně aplikuje např. na problém těhotenství a s ním spojenou problematiku potratu. A samozřejmě, autor ukazuje, že jistou procesualitou je charakteristický rovněž fenomén sebevlastnictví, postupně ho získáváme apod.

Nyní přejdu ke slabším a problematickým místům práce. (i) Začnu spíše drobnějším problémem. Čtenář teprve v průběhu čtení zjistí, že autorovým záměrem je ukázat nevhodnost pojmu sebevlastnictví při artikulaci fenoménů, jako je těhotenství a právo na potrat. Autor měl hned na začátku práce seznámit čtenáře explicitně s tímto svým záměrem a formulovat ho jako stěžejní tezi celé práce, protože zjevně tuto funkci má. Jeho záměr však zůstává v průběhu celé práce implicitním. Navíc při čtení první kapitoly se dokonce zdá, že autor chce pojem sebevlastnictví v

jisté modifikaci hájit. (ii) Tato nevyjasněnost se projevuje, když autor chce do jisté míry hájit Cohenovu pozici. Zde jsou dva dílčí problémy. Autor na str. 10 konstatuje, že Cohen ukazuje bezrozpornost pojmu sebevlastnictví. To však dosud nebylo vůbec předvedeno. Bylo pouze za pomoci Brenkertta ukázáno, že Cohen chybně interpretuje Kanta. Mimochodem zdůvodnění teze, že pouze věci mohou být vlastněny, je třeba u Kanta rozvinout z pojmu osoby, nikoliv z pojmu věci, a takový argument lze z Kantova textu poměrně snadno zrekonstruovat. Pak se ukáže, že u Kanta je pojem sebevlastnictví osoby nekonzistentní, protože se dostává do sporu s pojmem osoby. Aby byla Cohenova pozice zachráněna, poukáže se na jeho rozlišení mezi pojmem sebevlastnictví a sebevlastnickou tezí, přičemž čtenáři se nedostane vůbec žádného vysvětlení, co se zde míní pojmem teze. Autor pouze řekne, že sebevlastnická teze má „významný normativní potenciál“. To je málo. Jednak se tím nevysvětlí, co se míní pojmem teze, a jednak lze přece říci, že normativní potenciál je implikován již pojmem sebevlastnictví. Čtenář se jen může sám za sebe domnívat, že tezí se zde míní něco jako realizace pojmu, jeho uskutečnění. To je pochopitelně poněkud neobvyklé užití pojmu teze. Znamená něco jako klást něco reálně, zde obsah pojmu. Význam by byl přibližně fichtovský, ale to se může čtenář jen dohadovat. Je srozumitelné, že autor předpokládá bezrozpornost pojmu sebevlastnictví. Potřebuje to, aby vůbec mělo smysl zabývat se teoriemi, které z tohoto pojmu vycházejí. Ale není to zdůvodněné, takže to má charakter nezdůvodněného předpokladu. (Drobná otázka: opravdu nedává smysl slovní spojení „zelené číslo“?) A na závěr v tomto bodu: na tvrzení, že otroctví je dokladem toho, že osobu je možné vlastnit, lze uplatnit variaci argumentu, který uvádí autor sám jako Brenkertovu odpověď na námitku, že vlastnictví může podléhat omezení: okolnost, že člověka lze vlastnit věčně v instituci otroctví, je něčím kontingentním a sekundárním, nepostihuje pojem osoby, a tudíž nemůže sloužit k prokázání toho, že sebevlastnictví není vnitřně sporný pojem. (iii) argument, že v těhotenství nejde jen o život plodu, ale také o život matky, lze obrátit a použít proti právu na potrat: v těhotenství nejde jen o život matky, ale také o život plodu. Je to slabý argument. Pojem „etika těhotenství“ je nedostatečně definován, jestliže má znamenat pouze „podílet se na utváření osobnosti“. Jednak je zde kolize s pojmem výchovy, a pak je otázkou, v jakém smyslu lze vůbec tvrdit, že těhotenství je podílením se utváření osobnosti. V rámci kritiky konzervativního postoje k otázce interrupce autor konstatuje (str. 13), že je statická, protože nezohledňuje procesuální utváření vztahu mezi plodem a matkou. To lze ale použít na podporu konzervativního postoje, protože v případě interrupce k žádnému rozvíjení vztahu nedojde. Tudíž je již tím dána odpověď na otázku, zde je zohlednění etik těhotenství a rodičovství v rozporu s právem na interrupci (str. 15): evidentně ano. A tudíž není možné tvrdit, že uvedené etiky nevyklučují interrupci. Dokonce bych řekl, že je to zjevně zcela intuitivně. Za závažné považuji následující dva problémy: 1. Nevyjasněnost klíčového pojmu osoby. Autor měl různé možnosti: pokusit se pojem osoby definovat sám, použít Lockovu koncepci či

případně použít Kantovu koncepci, nebo nějakou výraznější současnou koncepci. Ovšem Locke a Kant by se nabízeli nejvíc, z důvodu obsahu práce. Čtenář má právo vědět, s jakým pojmem osoby autor pracuje. 2. Nevyjasněnost pojmu autonomie. Ze začátku se zdá, že autor pojímá pojem autonomie jako koextenzivní s pojmem sebevlastnictví. Autor tento problém vysvětlí částečně teprve v kap. 3.4. Oba pojmy z důvodu své zcela bazální funkce v rámci práce měly být ale zavedeny v již v 1. kapitole, kde autor vysvětluje základní termíny. Copak autor nevidí, že právě pojmy osoby a autonomie jsou v jeho práci zcela základní? Za zcela nepřijatelné ovšem považuji, že autor se pro charakterizaci pojmu autonomie spolehne na cambridgeský výkladový slovník. Takže místo toho, aby autor stručně zrekonstruoval patrně nejvlivnější koncepci autonomie, totiž Kantovu, a opřel se o ni, nabídne čtenáři slovníkové heslo, které dokonce ani nepochází z nějakého filosofického lexikonu. Navíc definice autonomie v uvedeném slovníku je nedostatečná, protože nezohledňuje to, co termín autonomie říká, a čeho si je ale autor vědom. To je nepřijatelné a nerozumím tomu. Tak dojde k tomu, že autonomie je vydávána ze „jedincovu schopnost“. Kdyby se autor místo nedostatečného slovníkového hesla opřel o Kantovu koncepci, podle které je autonomie vlastností svobodné vůle, mohl by mnohem přesvědčivěji ukázat, že obhajoba individuálních práv založená na pojmu autonomie je výrazně úspěšnější argumentační strategií, než vyjde-li se z pojmu sebevlastnictví. To je zjevně promarněná šance. Tudíž závěrečná kapitola celé práce vyznívá poněkud rozpačitě. Pointa se nedostaví.

Z uvedených důvodů navrhuji hodnotit práci jako *velmi dobrou*.

Jindřich Karásek